

عدالت آموزشی، شکاف اجتماعی

(بررسی نظام‌های آموزشی و دسترسی به وسایل ارتباط جمعی دانش‌آموزان در دوره‌های آموزش مجازی دوران همه‌گیری بیماری کووید ۱۹ در ایران، ۱۴۰۰-۱۳۹۹)

جعفر ولی پور^۱

چکیده

شناخت مسائل و موضوعات اجتماعی از حوزه‌های بسیار مهم جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی محسوب می‌شود. برخی موضوعات با عنوان آسیب‌های اجتماعی به شکل‌های گوناگون، جامعه را دچار چالش‌های جدی کرده است. رشد بحران‌هایی که در پیوند مستقیم با ساختارهای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، بر حیات اجتماعی جامعه تأثیرگذار است. هدف پژوهش حاضر، بررسی علل بروز عدم عدالت آموزشی، عدم دسترسی یکسان از نظام‌های آموزشی در پیشرفت و توسعه آموزشی است. یکی از این آسیب‌ها، شکاف‌های اجتماعی برآمده از عدم عدالت آموزشی است که در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی گسترش یافته است. این مقاله به روش کیفی از نوع سندی - تحلیلی به انجام رسیده که جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان، خانواده‌ها و کلیه عوامل اجرایی آموزشی می‌باشند. پس از گردآوری منابع، بررسی و مطالعه، مشخص شد، بر اساس چهار عامل (اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی) به عنوان مؤلفه‌های اصلی در بررسی عوامل مؤثر بر بروز شکاف اجتماعی در صورت عدم عدالت آموزشی خواهد بود. با توجه به خصوصیات جامعه‌شناسانه، می‌توان زمینه تبیین و علل شکاف اجتماعی را بیان کرد.

کلیدواژه‌ها: آموزش مجازی، عدالت اجتماعی، عدالت آموزشی، شکاف اجتماعی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه:

با گسترش سریع ویروس کرونا در کشورها، دولت‌ها، اقدامات گوناگونی را وضع و به مرحله اجرا گذاشته‌اند تا از گسترش هر چه بیشتر خسارات شیوع این ویروس بکاهند. بسیاری از کشورها، مدارس و دانشگاه‌ها را تعطیل و یادگیری از راه دور را جایگزین حضور فیزیکی دانش‌آموزان و دانشجویان کرده‌اند.

این کشورها، در حال جستجو برای یافتن راه‌حلهایی بودند تا از توقف در فرآیند آموزشی جلوگیری و امکان آموزش را برای همه به‌طور یکسان فراهم نمایند. با این حال، کیفیت یادگیری تا حد زیادی به سطح و کیفیت دسترسی به ابزارهای دیجیتالی بستگی دارد و باید این نکته را مدنظر داشته باشیم که فقط ۶۰ درصد از جمعیت جهان، به فضای آنلاین دسترسی دارند. درحالی‌که بسیاری از دانش‌آموزان در اقتصادهای کمتر توسعه‌یافته، به یادگیری و ارسال تکالیف خود از طریق نرم‌افزار واتس‌آپ و یا ایمیل مبادرت می‌ورزند. (پایگاه خبری مجمع جهانی اقتصاد، ۱۳۹۹)

در فضای کنونی هر چه خانواده‌ها به دلایل اقتصادی و میزان توسعه‌یافتگی، کمتر به ابزارها و فضای دیجیتال مجهز باشند، دانش‌آموزان، فرصت یادگیری را از دست می‌دهند و تا زمانی که این نقص برطرف نشود و امکان برخورداری از ابزارهای دیجیتالی برای همه وجود نداشته باشند، احتمال تشدید بی‌عدالتی‌ها در حوزه آموزش خود را نشان می‌دهد. این امر نمایانگر گونه‌ای از شکاف اجتماعی است که در شرایط خاص و بحرانی نظیر همه‌گیری بیماری کووید ۱۹ نمایان می‌شود.

نظام آموزشی امروز، در تلاش است دانش‌آموزان را در برخورد با مسائل و چالش‌های آینده آماده نماید. این سیاست به عنوان فرایندی در برنامه‌های درسی، هدف‌گذاری شده‌اند. اگر دانش‌آموز یا یادگیرنده بتواند موضوع یادگیری را آن‌طور درک کند که معنی و مفهوم آن را به جامعه‌اش پیوند دهد، نه تنها مطلب را به‌گونه‌ای یاد می‌گیرد که هرگز فراموش نکند، بلکه میزان علاقه‌اش به یادگیری بیشتر خواهد شد و به جستجوی اطلاعات تازه‌تر خواهد رفت. (ادیب‌نیا، ۱۳۸۷)

واژه یادگیری الکترونیکی، توسط کراس^۲ وضع و به آموزش‌هایی اشاره کرد که از فناوری‌های اینترنت و اینترنت برای یادگیری استفاده می‌کنند. مایر، آن را یادگیری فعال و هوشمندی می‌داند که ضمن دگرگونی در فرایند آموزش و یادگیری در گسترش، تعمیق، پایدار ساختن فرهنگ فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش محوری خواهد داشت. (آتشک، ۱۳۸۶)

1. World Economic Forum news site.

2. Cras.

یادگیری الکترونیکی شکلی از یادگیری است که یادگیرندگان اطلاعات را با سرعت و در زمان مطلوب می‌یابند. (پارتر^۱، ۲۰۰۸) گسترش فزاینده تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات، یادگیری الکترونیکی را مناسب‌ترین راه یادگیری معرفی کرد که یادگیرندگان باید خود مسؤولیت یادگیری‌شان در محیط یادگیری را بر عهده بگیرند. (شن و همکاران^۲، ۲۰۰۹)

این نوع یادگیری، مجموعه‌ای از کاربردها و فرایندها از جمله: یادگیری مبتنی بر وب، رایانه، کلاس‌های مجازی و همکاری دیجیتالی آن شامل ارائه محتوا از طریق اینترنت، اینترنت یا اکسترانت، ماهواره، و ... می‌شود. این مدل می‌تواند برای هر یادگیری که به وسیله نرم‌افزارهای تبدیلی انجام می‌شود، بکار رود. (سیمپسون^۳، ۲۰۰۹)

تا قبل از نیمه دوم قرن بیستم، نظام‌های آموزشی در ساختارهای سنتی، با اقتباس از الگوهای متداول اروپایی عمل می‌کردند. ساختار کلی این الگوها در آموزش‌سکده‌ها یا دانشسراها در کشورهای مختلف جهان، با اعتبارهای علمی و آموزشی متفاوت خلاصه می‌شد. (گاستون میلا^۴، ۱۳۷۱)

نظام آموزش و پرورش تا اواسط قرن بیستم، میان آموزش و زندگی شکاف عمیقی را به وجود آورد. این شکاف، تحصیل‌کردگان را از آنچه در بیرون مدرسه می‌گذشت دور و آن‌ها را با رویدادها و تغییرات بیرونی بیگانه کرد. بیستمین کنفرانس عمومی یونسکو که اوایل دهه ۷۰ در پاریس برگزار گردید، اعلام داشت:

«آموزش و پرورش از دهه ۶۰ میلادی به بعد گسترش یافت به طوری که طی ۱۵ سال تعداد دانش‌آموزان جهان بیش از ۷۰ درصد و بزرگسالانی که می‌توانستند بخوانند و بنویسند بیش از ۳۰ درصد افزایش یافته است.» (یونسکو، ۱۹۸۴) اما آنچه مسلم است، در خصوص آموزشی که به صورت بهره‌گیری یکسان دانش‌آموزان در سراسر جهان ارائه شده نتوانسته به عدالت آموزشی بینجامد و سؤالات متعددی را بدون پاسخ گذاشته است.

کلوس شواب، در کتاب انقلاب صنعتی چهارم، معتقد است، پایه این انقلاب، انقلاب دیجیتالی است که بر آن اساس شیوه‌های نوینی تدوین گردیده که فناوری‌ها می‌توانند در جوامع نفوذ یابد. از این رو، مقولات انقلاب صنعتی چهارم، نه تنها در صنایع و فناوری‌های آینده بازتاب دارد بلکه بر ماهیت فرد، اقتصاد و جهان کسب‌وکار نیز اثرات مثبت و منفی از خود نشان خواهد داد و هر کس امکان دسترسی بیشتر به

1. Partner.
2. Shen et al.
3. Simpson.
4. Gaston Maylare.

این مقوله را داشته باشد بدون شک دارای قدرت بیشتری است و این امر موجب شکاف در جامعه می‌شود.

جان هادلسون^۱ در کتابش "در جستجوی عدالت اجتماعی"، اولین و مهم‌ترین شرط نیازمندی به وجود یک نظام اخلاقی را عدالت اجتماعی می‌داند که بتواند موجب برانگیختن وحدت نوع انسان و یگانگی وجدان گردد. او، حفظ جان و مال افراد را دومین شرط عدالت اجتماعی می‌داند که مستلزم حاکمیت قانون در روابط بین جوامع (رابطه بین جامعه، فرد و بین افراد) می‌باشد. این قانون باید منصفانه، بر اساس نظام اخلاقی فوق‌الذکر بوده و از استبداد و تمایلات فردی دور، ضامن منافع عمومی و همه افراد را با دیدی یکسان در نظر بگیرد که اگر این‌گونه نباشد موجب شکاف اجتماعی می‌شود.

آدام اسمیت^۲ در کتاب ثروت ملل، سرمایه و پول را تأمین‌کننده زندگی می‌داند. این نسبت در هر ملت باید مبتنی بر دو شرط مختلف باشد؛ اول، مهارت، چیره‌دستی، و بصیرتی که معمولاً کار با آن انجام می‌شود؛ و دوم، نسبت بین تعداد کسانی که در کار مثمر و مفید استخدام شده‌اند، و کسانی که در مشاغل غیرمفید کار می‌کنند. از نظر اسمیت، افرادی که دارای سرمایه بیشتری هستند امکانات بهتری را در اختیار دارند که خود شکاف در جامعه را ایجاد می‌کند.

توماس آرمسترانگ^۳ در کتاب هوش‌های چندگانه؛ شناسایی و پرورش هوش، توانمندی‌های دانش‌آموزان و تشخیص آن توسط معلمان موجب می‌شود تا دانش‌آموزان با مشکلات درسی، برخورد خلاق‌تر و مناسب‌تری داشته باشند. به ویژه اگر بتوانند در روش تدریس خود بیشتر بر هوش دانش‌آموزان تمرکز کنند. این شیوه از یادگیری و یاددهی خلاق و اثربخش است و می‌توان به وسیله آن نه تنها روش‌های تدریس دانش‌آموزان، بلکه شیوه‌ی ارزشیابی خود را از مقوله‌های هوشی و ذهنی متفاوت بازنمایی خلاق کرد.

مقالات گوناگونی نیز مرتبط با موضوع نظام آموزشی و یادگیری ارائه شده است. سید منصور مرعشی و همکاران در مقاله جهانی‌شدن و اثرات آن بر اهداف برنامه‌ی درسی نظام آموزشی ایران (۱۳۹۲) با یافته‌های جهت‌گیری برنامه‌ی درسی نظام‌های آموزشی به سمت جریان‌یابی از تکثرگرایی، توجه به خرده‌فرهنگ‌ها و ... به این نتیجه رسیدند که؛ برنامه‌ی درسی ایران، توجه به خصوصی‌سازی، تمرکززدایی، آموزش مداوم و ... می‌تواند مؤثر واقع شود.

-
1. John Hudelson.
 2. Adam Smith.
 3. Thomas Armstrong.

دهقانزاده و همکاران، (۱۳۹۴) تفاوت بین گروه‌های آموزش و الگوهای طراحی آموزشی رایگلوث و گانیه در سطح معناداری را در مقاله مقایسه‌ی اثربخشی الگوهای طراحی آموزشی رایگلوث، گانیه و روش مرسوم در یادگیری دانش‌آموزان، بررسی کرده‌اند.

غلامحسن پناهی و همکاران (۱۳۹۶)، جداسازی ابعاد عاطفی، شناختی و رفتاری در انسان، فرایندهای شناختی، مقاله تبیین فلسفه یادگیری با تأکید بر نظریه یادگیری وینچ را به نگارش درآورده و به نتایج اهمیت تأثیر توجه و تفکر در یادگیری منتهی شد.

علیرضا همایونی و همکار، (۱۳۸۲) در مقاله بررسی رابطه بین سبک‌های یادگیری و سبک‌های شناختی و نقش آن در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان، سبک‌های شناختی، سبک‌های یادگیری مفهوم‌سازی انتزاعی را بررسی کرده‌اند.

یادگیری الکترونیکی، امکان تبادل اطلاعات با سایر افراد اجتماع را فراهم خواهد کرد. (محمودی و دیگران، ۱۳۸۷) نحوه آموزش به مراتب از آموزش در کلاس‌های سنتی جذاب‌تر است و امکان ارائه درس در محیط چندرسانه‌ای، کیفیت محتوا را به‌طور جدی افزایش می‌دهد، (کیا، ۱۳۸۸) ابراز خلاقیت توانمندی به کار گرفته می‌شود و فضای حاکم موجب به‌کارگیری توانمندی‌ها برای تقویت آموزش شده، مشوق یادگیری، ایجاد انگیزه و رغبت می‌شود. (محمودی، ۱۳۹۰)

یادگیری، کسب و بازسازی ساختارهای شناختی است که از طریق آن، اطلاعات پردازش و در حافظه ذخیره می‌شوند. یادگیری، فرآیند درونی است که ممکن است به صورت تغییر فوری در رفتار، ظاهر نشود بلکه به‌صورت توانایی‌هایی در فرد ایجاد و در حافظه‌ی او ذخیره می‌شود و هر وقت که بخواهد، می‌تواند آن توانایی‌ها را مورد استفاده قرار دهد. (سیف، ۱۳۸۷)

بر مبنای نظریه تداعی، تداعی، یعنی به خاطر آوردن، و عبارت است از: یادآوری و حاضر ساختن آموخته‌ها و رویدادهای گذشته، که با حواس ارتباط دارد. (پارسا، ۱۳۷۲) این قانون، پوششی برای تعدادی تعمیم‌های تجربی و نظری در مورد چگونگی تشکیل تداعی‌ها است. معمولی‌ترین این قوانین، مجاورت است که طبق آن، چیزهایی که در زمان و مکان واحد، توأم روی دهند با هم پیوستگی پیدا می‌کنند و قانون مشابهت که طبق آن، محرک‌هایی که دارای خصوصیات و منبع مشابهی هستند با هم ارتباط پیدا می‌کنند. (پورافکاری، ۱۳۷۲)

بر اساس نظریه یادگیری، یادگیری به عنوان چرخه‌ای است که با تجربه آغاز، با تفکر و تأمل ادامه و سپس به عمل می‌انجامد. (همایونی و عبداللهی، ۱۳۸۲) نظریه یادگیری تجربی مبتنی بر نظریه‌های یادگیری اجتماعی و ساخت‌گرا هستند، اما تجربه را در مرکز فرایند یادگیری قرار می‌دهند.

بدین ترتیب، روش‌ها و شیوه‌هایی که یادگیرندگان در حین یادگیری به کار می‌گیرند تا به هدف‌های آموزشی مورد نظر دست یابند، راهبردهای یادگیری را شکل می‌دهد. (فردانش، ۱۳۸۸). راهبرد، نقشه کلی یا مجموعه عملیاتی است که برای رسیدن به هدف معینی طرح‌ریزی شده است (سیف، ۱۳۷۹). از مهم‌ترین راهبردهای یادگیری، راهبردهای شناختی و فراشناختی است که به هرگونه رفتار، اندیشه یا عملی گفته می‌شود که فرد در ضمن یادگیری از آن استفاده و هدف آن کمک به فراگیری، سازمان‌دهی و ذخیره‌سازی دانش‌ها، مهارت‌ها و همچنین سهولت بهره‌برداری از آن‌ها در آینده است (واینستاین و هیوم^۱، ۱۹۹۸)، راهبردهای شناختی ابزارهای یادگیری هستند که کمک می‌کنند تا اطلاعات تازه برای ترکیب با اطلاعاتی گذشته و ذخیره‌سازی در حافظه درازمدت صورت گیرد (سیف، ۱۳۷۹)، راهبردهای شناختی را می‌توان؛ تکرار و مرور، بسط و گسترش معنایی و سازمان‌دهی برشمرد. (عرفانی، ۱۳۹۵)

یادگیری الکترونیکی به عنوان یک راهبرد با تنوع فزاینده‌ای از کاربرد در حوزه‌های مختلف از جمله مراکز آموزشی در تمام سطوح، محل کار و خانه شناخته شده است. تکنولوژی، محتوا، نوع تعامل، مدل یادگیری و کنترل یادگیری پنج تفاوت واضح بین محیط یادگیری الکترونیکی و سنتی است. (تنیسون^۲، ۲۰۱۰). در این میان امکان دسترسی به منابع آموزش الکترونیکی (زیرساخت‌های اینترنتی، تلفن همراه با قابلیت اندروید یا ...، لب تاب، کامپیوتر، اینترنت خانگی و...) از مهم‌ترین مواردی است که آموزش الکترونیکی در ایران را دچار چالشی جدی کرده است.

بدون تردید با توجه به وضعیت اقتصادی خانواده‌های ایرانی، بخشی از خانواده‌ها توان بهره‌مندی از این امکانات را به‌آسانی نداشته و این موضوع لایه‌ی دیگری از شکاف اجتماعی را پررنگ‌تر کرده است. شکاف‌های اجتماعی در این برهه‌ی حساس زمانی که برهم‌خوردگی نظم اجتماعی به واسطه اشاعه و گسترش ویروس کرونا را به دنبال دارد، حاصل تفاوت در دسترسی به منابع نیز می‌باشد بنابراین برای بررسی میزان دسترسی به منابع و امکانات از تئوری محرومیت نسبی کار استفاده خواهیم کرد. " رابرت کار^۳ معتقد است:

- گسترش بیشتر ارزش‌های اقتصادی، افزایش احساس محرومیت نسبی
- افزایش وزنه‌ی ارزش‌های مورد هدف و آرزوها، بیشتر شدن احساس محرومیت نسبی
- افزایش کوشش فرد برای دستیابی به یک ارزش، بیشتر شدن اهمیت آن
- احساس نرسیدن به ارزش‌های مورد نظر کمتر باشد، احساس محرومیت نسبی بیشتر می‌شود.

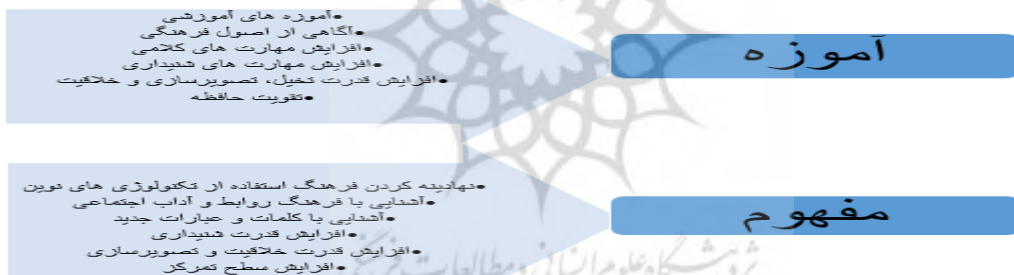
1. Weinstein and Hume.
2. Tennis.
3. Robert Carr.

- ارزش‌های مورد دستیابی (مقام، پول و ...) کمتر قابل دستیابی باشند، امکان ارتقای اجتماعی کمتر می‌شود.

- هرچه امکانات دستیابی به هدف‌های با ارزش بیشتر شود، احساس امکان ارتقاء بیشتر می‌شود. (تاجیک، ۱۳۸۶)

کلاس آنلاین یا سامانه آموزش مجازی یک محیط آموزش و یادگیری است که در آن به شرکت‌کننده‌ها آموزش از راه دور ارائه می‌شود و آن‌ها می‌توانند تنها در یک سیستم اینترنتی باهم ارتباط برقرار کنند، تعامل داشته باشند، این محیط اغلب با یک سیستم وب کنفرانس کار می‌کند که به چندین کاربر اجازه می‌دهد که در زمان مشابهی به اینترنت متصل شده و از هر نقطه‌ای که هستند در کلاس آنلاین شرکت کنند. ورود واژه‌های جدید همچون؛ آموزش، فضا، درس، کلاس، دانش‌آموز و آزمون مجازی در حوزه یادگیری، دریچه‌ای جدید در این حوزه گشوده است که خود شروعی تازه در یادگیری و شیوه‌های آموزشی محسوب می‌شود.

مدل هدف‌گذاری

(مدل هدف‌گذاری: نگارنده)

اهداف تحقیق

- ۱- آشنایی با پدیده آموزش الکترونیکی و ابعاد گوناگون آن
- ۲- چگونگی تأثیر آموزش الکترونیکی بر دانش‌آموزان
- ۳- بررسی چالش نظام آموزش و پرورش و آموزش الکترونیکی
- ۴- چگونگی برخورد مؤثر با این چالش.

سؤالات تحقیق

- ۱- آیا دانش‌آموزان با هر سطح و طبقه‌ای از وسایل ارتباط جمعی به صورت عادلانه بهره‌مند می‌باشند؟
- ۲- آیا نظام‌های آموزشی بر شکاف اجتماعی تأثیر دارد؟
- ۳- آیا دسترسی به وسایل ارتباط جمعی در حوزه‌های آموزشی بر شکاف اجتماعی تأثیر دارد؟

روش

روش پژوهش حاضر، کیفی از نوع سندی - تحلیلی است. در پژوهش جهت یافتن مبانی نظری و فکری، نظریه‌های یادگیری (شناختی، تداعی و یادگیری تجربی) و نظریه‌های اجتماعی (محرومیت نسبی) و تأثیر آن بر برنامه‌ی آموزش الکترونیکی، یادگیری و شیوه توزیع امکانات، استفاده می‌شود؛

۱- منابع نوشتاری، مقالات و دیگر آثار (نظریه‌های یادگیری)، رابرت کار (نظریه‌ی محرومیت نسبی) مورد بررسی قرار گرفت. ابتدا با بررسی و مطالعه‌ی منابع در دسترس، مفهوم و تاریخچه آن روشن و سپس ابعاد فراگیر شدن در زمینه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و فناوری مورد بررسی قرار گرفت.

۲- در گام بعد با بررسی نظریه‌های مطرح در این زمینه مبانی نظری این نظریه‌ها مشخص و بازتاب هر نظریه در حوزه‌ی برنامه‌ریزی درسی، هدف‌گذاری آموزش الکترونیکی تفسیر و تحلیل شده است.

۳- سپس به بررسی واژه‌های آموزش مجازی، فضای مجازی، درس و کلاس مجازی، معلم، دانش‌آموز و آزمون مجازی در حوزه یادگیری، مدل هدف‌گذاری و گستره محدوده فکری دانش‌آموزان از منظر نظریه‌های یادگیری و موضوع دسترسی به منابع اطلاعاتی و آموزشی و نظام آموزشی از دیدگاه نظریه‌های جامعه‌شناسی و اجتماعی پرداخته می‌شود و در نهایت با توجه به آنچه که اشاره شد، نحوه‌ی تأثیر پدیده‌های نوین آموزشی در هدف‌گذاری برنامه‌ی درسی، بهره‌گیری از امکانات یکسان برای کلیه استفاده‌کنندگان از این فناوری تبیین می‌گردد.

یافته‌ها

در سال ۱۳۹۶، آمار پیش‌بینی شده از وضعیت دانش‌آموزان کشور در افق ۱۴۰۰ از سوی مرکز برنامه‌ریزی منابع انسانی و فناوری اطلاعات وزارت آموزش و پرورش منتشر و مدعی شده بود که بر اساس نمودار زیر، جمعیت دانش‌آموزان رشد خواهد داشت.

نمودار مقایسه کل جمعیت آماده ورود به مدرسه در پایه های مختلف برای سالهای تحصیلی ۹۷-۹۶ و ۱۴۰۰-۱۴۰۱

آمار فوق از روند رو به رشد جمعیت دانش آموزان کشور را به گونه‌ای نشان داد که در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ تعداد دانش آموزان کشور ۱۵ میلیون و ۶۱۳ هزار و ۵۴۶ نفر است و باید برای تأمین تجهیزات، فضای فیزیکی و نیروی انسانی مورد نیاز از هم‌اکنون برنامه‌ریزی کرد. (خبرگزاری تنسیم، ۱۳۹۶)

حال بر اساس آخرین آمار ثبت‌نام دانش آموزان در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (بر اساس اطلاعات ثبت‌شده در سامانه سناد) ۱۵ میلیون و ۱۳۸ هزار و ۵۲۳ نفر جامعه دانش آموزان اعلام شده است. (خبرگزاری ایرنا، ۲ آبان ۱۳۹۹) با توجه به آمار دانش آموزان، بخشی از آمارهای استفاده نرم‌افزار «شاد» که در اختیار دانش آموزان قرار گرفته و امور آموزشی از این طریق صورت گرفته است، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

طبق آخرین آمارهای اعلام شده تاکنون ۱۱۰ هزار و ۹۷۹ مدیر، ۱۲ میلیون و ۲۸۶ هزار و ۱۹۳ دانش آموز و ۷۰۶ هزار و ۳۴۲ معلم عضو شبکه شاد شده‌اند. راه اندازی سامانه شاد مزایای زیادی را برای وزارت آموزش و پرورش، مدیران، معلمان و دانش آموزان در برداشته است. اهم این موارد عبارت‌اند از؛ فضای مجازی ایمن برای دانش آموزان، بستر اختصاصی برای خانواده و مخاطبان آموزش و پرورش، تعاملی بودن، بهره‌گیری از ظرفیت‌های بومی، قابلیت نظارت گسترده بر روند آموزش و ارزشیابی، امکان گزارش‌گیری در تمامی سطوح، حفظ حقوق و حریم معلم و مدیر، امکان جلب مشارکت و نظارت خانواده.

بر اساس گزارش‌ها، پایین‌ترین آمار دسترسی به شبکه شاد مربوط به استان سیستان و بلوچستان است. تعداد کل دانش آموزان این استان ۷۶۱ هزار نفر است که از این میزان، هویت ۳۱۸ هزار نفر در شاد احراز شدند که تعداد دانش آموزان فعال حدود ۲۲۵ هزار نفر بوده است. آمار دانش آموزان، معلمان و مدیران در شکل زیر قابل مشاهده است.

گرچه شرایط اضطراری متعاقب کرونا، آموزش و پرورش را به ایجاد شبکه شاد وادار کرده و از دستاوردهای فوری و کوتاه مدت آن بهره مند کرد، اما این شبکه، حتی بعد از پایان فراگیری این ویروس نیز می تواند به عنوان ابزار سیاست گذاری و نظارت مورد استفاده وزارتخانه قرار گیرد. (خبرگزاری ایسنا، ۱۳۹۹)

بر اساس آمار منتشر شده از منابع رسمی نشان داده شده که حدود ۱۲ میلیون دانش آموز موفق به استفاده از این شرایط هستند و حدود ۳ میلیون نفر امکان دسترسی وجود ندارد. بر همین اساس جامعه معلمان، مدیران و ... این تعداد از دانش آموزان هم در نظر گرفته شود.

بحث و نتیجه گیری

یادگیری تغییر، یکی از اهداف آموزش و پرورش است. دستیابی به دانش، پرورش استعداد، هوش، شناخت خود، درک و یافتن استعدادها، به کارگیری قوای ذهنی خلاق و پر تخیل و... از جمله این هدفها است. (کینگ و اشنايدر^۱، ۱۹۹۰) در حال حاضر فناوری اطلاعات به بخش جدایی ناپذیر برنامه های درسی تبدیل شده و در جهت افزایش کیفیت آموزش از راه دور با هزینه های کم و عرضه کیفیت برتر، با استفاده از اینترنت صورت می گیرد.

ساماندهی مجدد دانش را با دو گستره موازی مرتبط به هم؛ دانش جهانی و دانش در مفهوم جدید که با رشد سریع کامپیوتر و آموزش های الکترونیکی همراه بود، مواجه کرد. حال نکته اساسی اینجاست که، در یک جامعه، یادگیرنده، خود باید دارای انگیزه باشد، چرخه خودیادگیری و خودارزایی را ایجاد کند و شبکه ای باشد که برای یادگیری، کلاس درس را شکل می دهد. مشارکت در اداره جامعه، فعالیت های

مدنی و مطالبه حقوق شهروندی نیاز به شناخت لازم، مهارت‌های خاص و نگرش‌های سازنده دارد. مشارکت آموختنی است و آموزش و پرورش نقش ویژه‌ای در آموزش و تمرین این مشارکت نه‌تنها در سطح خانواده، منطقه یا محل جغرافیایی خاص، بلکه هنگامی که این مهارت‌ها در انسان‌ها شکل می‌گیرند از سطح خانواده، به جامعه منتقل می‌کند.

بهره‌گیری از فناوری ارتباطات در آموزش و پرورش به این معنا که، باید این فناوری را به کلاس درس آورده و در فرایند یادگیری از آن بهره‌گیریم تا دانش‌آموزان نسبت به این فناوری نگرش سازنده‌ای پیدا کنند. (سرکارانی، ۱۳۸۲) این مباحث به شکل جدیدی در برنامه‌های آموزشی، درسی و حتی آموزش خانواده وارد و فرصت‌های یادگیری در اختیار دانش‌آموزان قرار داده است. اما این‌که چند درصد از دانش‌آموزان و خانواده‌ها به شکل یکسان و مطلوب به این ابزار دسترسی یا توان استفاده از آن را داشته باشند، خود جای تأمل دارد که بر مبنای پرسش‌های آغازین این مقاله می‌توان گفت؛ با توجه به این پرسش که (آیا دسترسی به وسایل ارتباط جمعی بر شکاف اجتماعی تأثیر دارد؟) باید در نظر داشت؛

وسایل ارتباط جمعی به ایجاد تغییرات در جوامع بشری به جامعه و افراد آن کمک می‌کند تا در مسیر و خطمشی معین خود با آگاهی و اطلاعات بیشتری حرکت نماید، روند مشارکت اجتماعی تسریع گردد و در چگونگی تعامل متقابل شهروندان تأثیر گذاشته و کنش‌ها و واکنش‌ها را جهت‌دار و متناسب با دیگر ابعاد جامعه بسازد. از این‌رو، میزان و نحوه دسترسی به این منبع ارتباطی در فراگرد ارتباط تأثیرگذار است. بنابراین در خصوص دسترسی به وسایل ارتباط جمعی با توجه به محدودیت در دسترسی عمومی و امکان بهره‌برداری بخشی از جامعه، می‌توان گفت؛

۱- رسانه‌ها با سیاست‌های متفاوت ارتباطی، توسعه فرهنگی کشورها را تسهیل و تسریع می‌کنند.

۲- کارکرد رسانه‌ها در عصر ارتباطات، در همه ابعاد زندگی جوامع بشری انکارناپذیر است.

۳- امروزه جامعه‌ای توسعه‌یافته تلقی می‌شود که بتواند در کنار توسعه شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی، بر معیار آموزش و اطلاعات و در حقیقت عنصر دانایی اجتماعی تأکید کند. در صورتی که، در جامعه‌ای، دسترسی به وسایل ارتباط جمعی با تولید و توزیع اطلاعات، در اختیار قشری خاص باشد، و هم‌اکنون اقشار جامعه نتوانند از آن بهره‌برند، زمینه‌های شکاف اجتماعی را فراهم می‌نماید.

در پاسخ به این سؤال که (آیا نظام آموزشی بر شکاف اجتماعی تأثیر دارد؟) ابتدا نظر فوکو را مرور می‌کنیم. از نظر فوکو^۱، دانش ایجادکننده قدرت است. مصداق این نظر، علم باوری و علم‌گرایی در عصر

مدرن است که قدرت را نیز به دنبال داشت. "قدرت‌دانش"، مفهومی بنیادی در کار فوکو است. این مفهوم کوششی برای تجسم‌بخشیدن به رابطه‌ی پویا و پیوسته متصل بین قدرت و دانش به‌سان فرایند است. قدرت از دید او به واسطه‌ی ساخت و کار بست دانش، در عرصه‌های خاص و محلی/موضعی توزیع می‌شود. او اعتقاد دارد؛ "ما باید یک‌بار برای همیشه دست از توصیفِ آثارِ قدرت با واژگانِ سلبی برداریم، قدرت، واقعیت را تولید می‌کند؛ قدرت، حوزه‌هایی از ابژه‌ها و آیین‌های حقیقت را تولید می‌کند. فرد و دانشی که ممکن است از آن حاصل شود به این تولید وابسته است." (فوکو، ۱۹۷۷).

بر اساس یافته‌های تحقیق، ارتقای کیفیت، از چالش‌های مهم سازمان‌های آموزشی است. امروزه سازمان‌های زیادی در مواجهه با افزایش رقابت حاصل از نوآوری‌های فناورانه در تقاضای مشتریان قرار گرفته‌اند که به نظر می‌رسد در این شرایط، توجه به کیفیت، نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. در این میان کیفیت عملکرد سازمان‌های آموزشی که مسئولیت آموزش جامعه را بر عهده دارند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که با توجه به صرف هزینه‌های بسیار در نهادها و سازمان‌های آموزشی، اثربخشی مکانیسم‌های آموزشی به‌طور مؤثر اندازه‌گیری نمی‌شود. همچنین پیشرفت‌های فناورانه، بالا رفتن انتظارات تغییرهای جمعیتی دانش‌آموزان، تقاضاهای دینفعان ابزارهای جدید ارائه مطالب آموزشی، همگی چالش‌هایی هستند که مخاطبان با آن روبرو می‌باشند. حال افرادی می‌توانند از این موقعیت و شرایط بهره‌برداری نمایند که توانایی دسترسی به امکانات آموزشی را داشته و در جهت رسیدن به اهداف از آن استفاده می‌کنند. روشن است افرادی که از روش‌های سنتی استفاده می‌کنند، موفقیت کمتری را شاهد خواهند بود.

در پاسخ به سؤال سوم در خصوص نظام آموزشی با توجه به محدودیت در دسترسی بخش وسیعی از جامعه به سیستم آموزشی جامع، می‌توان گفت؛

۱- عدم برنامه‌ریزی، ساماندهی، مدیریت، کنترل و نظارت بر سیستم همگانی نظام آموزشی

۲- عدم بهره‌گیری از فناوری ارتباطات و اطلاعات برای همگان در سیستم آموزشی

۳- دسترسی قشر خاصی از جامعه به نظام آموزشی بر اساس شرایط اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی برتر؛ می‌تواند، زمینه‌های شکاف اجتماعی را فراهم می‌نماید.

با توجه به این‌که شکاف در سه مرحله، (وجود تفاوت، هویت‌یابی و شکل‌گیری هویت بر اساس این تفاوت‌ها، و سازمان‌دهی و آمادگی برای تقابل اجتماعی)، خود را نمایان کرد، به ما این شناخت را می‌دهد که شکاف اجتماعی در مرحله اول شدیدتر وجود دارد و به همین ترتیب هرچقدر به مرحله آخر نزدیک می‌شویم از شدت بیشتری برخوردار است، بنابراین می‌توان گفت از نظر سازمان‌دهی و برخورد با خطر جدی‌تری مواجه هستیم. این بدین معناست که لزوم برنامه‌ریزی و مدیریت خوب باید در اولویت

برنامه ریزان و تصمیم‌گیرندگان جامعه باشد. همان‌طور که اشاره شد، تفاوت در مرحله اول نسبتاً زیاد و شدید است و برنامه‌ریزی‌ها باید به‌گونه‌ای باشد که با مدیریت و کنترل این تفاوت‌ها، در مراحل دوم و علی‌الخصوص مرحله سوم موجب از هم گسیختگی آموزشی جامعه نشود. در صورتی که این تفاوت‌ها به سازمان‌دهی برسند می‌توانند وحدت و انسجام آموزشی را تهدید کنند و یا حتی منجر به آسیب‌پذیری در مقابل تهدیدهای بیرونی باشد. (وحدت و انسجام آموزشی یک جامعه است که به آن قدرت و توانایی مقابله با مسائل و مشکلات را می‌دهد).

درواقع، نتایج این تحقیق، نشان‌دهنده‌ی وجود نگرانی از پتانسیل موجود است و در صورت عدم مدیریت صحیح این پتانسیل فعال‌تر می‌گردد و خطرات جدی جامعه آموزشی ما را تهدید خواهد کرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- ادیب‌نیا، اسد (۱۳۸۷)، روش‌ها و فنون پیشرفته تدریس، جزوه درسی چاپ نشده، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی
- پارسا، محمد (۱۳۷۲)، زمینه روان‌شناسی عمومی، تهران، بعثت
- پورافکاری، نصرت اله، (۱۳۷۳)، واژه‌نامه روان‌پزشکی، تهران، فرهنگ
- توسلی، غلام‌عباس، (۱۳۸۰)، جامعه‌شناسی دینی، تهران، سخن
- سرکارآرانی، محمدرضا (۱۳۸۳). یادگیری راهی به سوی پر کردن شکاف دیجیتالی. نشر تهران، انتشارات وزارت آموزش و پرورش
- سیف، علی‌اکبر، (۱۳۷۹)، روانشناسی پرورشی، تهران، آگاه
- سیف، علی‌اکبر، (۱۳۹۳)، روان‌شناسی پرورشی نوین، تهران، دوران
- ریتزر، جرج، (۱۳۸۱)، جهانی‌شدن، ترجمه‌ی عسگر قهرمان پور، تهران، چاپخش
- فرادانش، هاشم، (۱۳۸۸)، مبانی نظری تکنولوژی، تهران، سمت
- میالاره، گاستون (۱۳۷۱) تاریخ جهانی آموزش و پرورش: سال‌های ۱۸۱۵ تا ۱۹۴۵، محمدرضا شجاع رضوی، مشهد، آستان قدس رضوی
- مقالات
- آتشک، محمد، (۱۳۸۶)، مبانی نظری و کاربردهای یادگیری الکترونیکی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۴۳
- پناهی، غلامحسین و همکاران (۱۳۹۶)، تبیین فلسفه یادگیری با تأکید بر نظریه یادگیری وینچ، مجله پژوهش در نظام‌های آموزشی، شماره ۳۶
- تاجیک، محمدرضا، (۱۳۸۶) شکاف یا گسست نسلی در ایران امروز، تحلیل‌ها، تخمین‌ها و تدبیرها، برای مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک، معاونت پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی، تهران
- دهقانزاده، حجت و همکاران (۱۳۹۴)، مقایسه‌ی اثربخشی الگوهای طراحی آموزشی رایگلوث، گانیه و روش مرسوم در یادگیری دانش‌آموزان، فصلنامه روانشناسی تربیتی، شماره سی و نهم، سال دوازدهم
- عبدالهی، محمدحسین، همایونی، علیرضا، (۱۳۸۲)، بررسی رابطه‌ی بین سبک‌های یادگیری و سبک‌های شناختی آن در موقعیت تحصیلی دانش‌آموزان، مجله روانشناسی، سال هفتم، شماره ۴
- عرفانی، نصراله، (۱۳۹۵)، تدوین مدل اندازه‌گیری راهبردهای شناختی و فراشناختی، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش و یادگیری آموزشگاهی و مجازی

- علی نژاد، مهرانگیز (۱۳۹۲)، روند پژوهش‌های حوزه یادگیری الکترونیکی در ایران با رویکرد فراتحلیل، مجله پژوهش در یادگیری آموزشی، سال اول، شماره سوم
- کیا، علی اصغر، (۱۳۸۸)، آینده پژوهی در ارتباط با تأکید بر آموزش مجازی، مجله اطلاع‌رسانی و کتابداری، صص ۴-۹
- مرعشی، سید منصور و همکاران (۱۳۹۲)، جهانی‌شدن و اثرات آن بر اهداف برنامه‌ی درسی نظام آموزشی ایران، مجله‌ی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز بهار و تابستان، دوره ششم، سال ۲-۲۰ شماره ۱، صص: ۵۱-۷۶
- محمودی، جعفر و همکاران، (۱۳۸۷)، بررسی چالش‌های توسعه مدارس هوشمند در کشور، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۲۷، صص ۶۱-۷۸
- محمودی، یاسمن، (۱۳۹۰)، این مدرسه هوشمند که می‌گویند یعنی چه؟، مجله رشد مدیریت مدرسه، شماره ۱۰، صص ۳-۷

منابع لاتین

- Hussein H.B (2012.) Assessing Elearning Teaching Quality of Faculty Members in Teachers' College at King Saud University: Students Perspectives
- 3rd. International Conference on New Horizons in Education. Volume 55, 5 October 2012, Pages 945-95.
- Shen, L. Wang, M., Shen, RC.2009) Affective e- Learning Using "Emotional Data to Improve Learning in Pervasive Learning Environment. Educational Technology & Society, 12 (2) 176-189.
- Simpson, Cheryl M. (2009) Distance Education at a U.S. Public, Land Grant Institution: A Case Study of Faculty Reward for Junior Faculty Who Teach Via Distance. A dissertation for the degree of Doctor of Philosophy. The University of Michigan.
- Tennyson, J. (2010). A study of student satisfaction in a blended e-learning system environment, Robert D. b, Tzyh-Lih Hsiac Computers & Education. 55:155-164.

سایت

- <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/3-ways-coronavirus-is-reshaping-education-and-what-changes-might-be-here-to-stay>

Educational justice, social divide

(A Survey of Educational Systems and Access to Mass Media of Students in Virtual Education Courses During the Epidemic of Covid 19 Disease in Iran, 2020-2021)

Abstract

Objective: Understanding social issues is one of the most important fields of sociology and social sciences. Some issues, such as social harms in various forms, have posed serious challenges to society. The growth of crises that directly affect the social life of society in direct connection with economic, political, cultural and social structures. The purpose of this study is to investigate the causes of educational injustice, lack of equal access to educational systems in educational progress and development. One of these harms is social gaps resulting from educational injustice that has spread to various aspects of social life. Method: This article has been done in a qualitative method of document-analytical type. The statistical population of this research is all students, families and all educational executives. Findings: After collecting resources, review and study, it was determined, based on four factors (economic, political, cultural, social) as the main components in the study of factors affecting the occurrence of social gap in the absence of educational justice. Discussion and Conclusion: According to the sociological characteristics, we can explain the causes and causes of social gap.

Keywords: Social Justice, Educational Justice, Social Gap

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی